

Menteşeoğulları Dönemi Bağlamında Anadolu-Kıbrıs Sanat İlişkileri

Prof. Dr. Kadir PEKTAŞ

Özet:

Selçuklu idaresinin zayıflamaya başladığı XIII. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu'da kurulan Beyliklerin zaman ilerledikçe bağımsız hareket etmeye başladığı görülür. Bu yeni durum öncekinden biraz daha farklı bir kültür sanat ortamının doğmasına ve gelişmesine yol açmıştır. Konya, Sivas, Kayseri, Erzurum gibi Selçuklu döneminin önemli sanat merkezlerinden ayrı olarak özellikle batı bölgelerinde yeni merkezlerin ön plana çıkması, Osmanlı'nın klasik çağını hazırlayan gelişmelerin başlıca etkeni olmuştur.

Bu bildiride Anadolu-Kıbrıs ilişkileri Mentşeoğulları Beyliği özelinde ele alınacağından tarihsel kapsam da XIII. yy. ortaları ile XV. yy. başları olarak belirlenmiştir.

Batı Anadolu sahillerini elinde bulunduran Karesi, Saruhan, Aydın ve Mentşeoğulları beylikleri, XIII. yüzyılın ortalarından bazıları XIV. yüzyıl, bazıları XV. yüzyılın ortalarına kadar yaklaşık iki asırlık zaman dilimi içinde etkili olmuş, Ege ve Akdeniz'deki adalarla sosyal ve ticari anlamda yakın ilişki içinde olmuşlardır. Mentşeoğulları diğer beylikler gibi Venedik ile defalarca ticaret anlaşmaları imzalamış, bu arada Fethiye'den Didim'e kadar elinde tuttuğu kıyıların avantajını kullanmış ve Anadolu-Doğu Akdeniz ticaretinin etkin aktörü durumuna gelmiştir. Ticari hayattaki yakın ilişki kültür ve sanat ortamında da karşılıklı etkileşimi beraberinde getirmiş olmalıdır.

Canlı bir sosyal etkileşim içinde olsalar da Batı Anadolu kıyılarını tutan denizci beyliklerin ortaya koyduğu mimarlık eserlerinde adalar veya biraz daha geniş kapsamda Doğu Akdeniz havzasının etkisi, beklenenin aksine çok büyük bir yer tutmamaktadır. Bununla birlikte mimari eserlerin plan düzenlemeleri dışında detaylardaki birtakım uygulamalar bu etkileşimi tümüyle yok saymanın mümkün olamayacağını da gösterir.

Etkileşimin açık bir şekilde görüldüğü Beçin Ahmed Gazi Medresesi eyvanların arasındaki hücreler ve avlulu plan düzenlemesi ve anıtsal taçkapısıyla Selçuklu geleneğini sürdürmektedir. Ancak silmelerle hareketlendirilen taçkapı, Divriği Ulu Camii Şifahane taçkapısından bu yana ciddi bir şekilde vurgulanmış Gotik etkiyle burada tekrar karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca eyvanın avluya açılan yüksek sivri kemeri, yine cephede hareket sağlayan profilli silmelerle belirginleştirilirken silmelerin içinin süslendiği görülür. Bu uygulamalar

Girne yakınlarında Bellapais Manastırı (XII. yüzyılın ikinci yarısı), Lefkoşa Selimiye Camii (XIII. yy.), Gazi Magosa'da Lala Mustafa Paşa Camii (St. Nikola Katedrali, 1298-1312) ve Büyük Hamam (St. George Kilisesi, 1306-1309) gibi Kıbrıs'ta büyük ölçülerdeki yapıların neredeyse tamamında görülmektedir.

Silmelerle oluşturulan iri düğümler Milas Firuz Bey Camii'nin harim kapısının yan kenarlarından başka Selçuk İsa Bey Camii ile Kale Köşkü kapısında ve Balat İlyas Bey Camii mihrabında da görülür. Yine kapı ve pencere alınlıklarındaki girintilerin üstten mukarnas kuşağıyla kesildiği düzenleme Milas Firuz Bey ve Selçuk İsa Bey camilerinde görülür. Suriye ve Mısır etkisine bağlanan bu düzenlemeler, coğrafi olarak merkezinde Kıbrıs'ın yer aldığı Doğu Akdeniz havzasının sanat anlayışının ürünleridir.

Etkileşimin ipuçlarını günlük kullanım eşyaları ve sikkelerde de görmek mümkündür. Memluk döneminde Mısır'da, Kıbrıs'ın Lüsinyan kralı IV. Hughes için yapılan bir çukur kap üzerinde kalkan üzerine işlenmiş kraliyet armasında iki ayak üzerinde gösterilmiş stilize aslan figürü, Beçin Ahmed Gazi Medresesi baş eyvanı kemer alınlıklarındaki kabartma aslan tasvirleriyle benzerlik göstermektedir. Dahası Milas'ta ele geçen defnede bulunan Lüsinyan sikkeleri, yukarıda detaylarını verdiğimiz ilişkilerin somutlaşmış örnekleridir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Anadolu, Beylikler, Menteşe, Lüsinyan, mimari, sanat, etkileşim

ANATOLIAN-CYPRUS ART RELATIONS IN THE MENTEŞEOĞULLARI PERIOD

Summary:

In XIII. Century Seljuk administration began to weaken. It is seen that the principalities established in Anatolia from the middle of the century began to act independently as time progressed. This new situation has led to the emergence and development of a slightly different culture and art environment than the previous one. Apart from the important art centers of the Seljuk period such as Konya, Sivas, Kayseri and Erzurum, the emergence of new centers, especially in the western regions, was the main factor in the developments that prepared the classical age of the Ottoman Empire.

In this paper, we will be discussing the Anatolian-Cyprus relations and particularly the Menteşeoğulları Principality. The historical timeline will be from middle of XIII. century to XV. century.

Karesi, Saruhan, Aydın and Menteşeoğulları principalities held the Western Anatolian coasts, from XIII. century to XV. century. They were effective in a time period of about two centuries, and they were in close social and commercial relations with the islands in the Aegean and Mediterranean. Menteşeoğulları, like other principalities, signed trade agreements with Venice many times, meanwhile, used the advantage of the coasts it held from Fethiye to Didim and became an active actor in the Anatolian-Eastern Mediterranean trade. The close relationship in the commercial life must have brought about mutual interaction in the culture and art environment.

Contrary to expectations, the effect of the islands or, in a broader context, the Eastern Mediterranean basin, does not occupy a large place in the architectural works of the maritime principalities holding the Western Anatolian shores, even though they are in a lively social interaction. However, some applications in details rather than the plans of architectural works also show that it is not possible to completely ignore this interaction.

The Beçin Ahmed Gazi Madrasa, where the interaction is clearly seen, continues the Seljuk tradition with its cells between the iwans, its courtyard plan arrangement and its monumental portal. However, the portal, which is animated with moldings, appears here again with the Gothic effect, which has been seriously emphasized since the portal of Divriği Great Mosque Hospital. In addition, the high pointed arch of the iwan opening to the courtyard is highlighted by the profiled moldings that provide movement on the façade, while the inside of the moldings is decorated. We can see all these practices in the Bellapais Monastery (second

half of the 12th century), Nicosia Selimiye Mosque (XIII. century), Lala Mustafa Pasha Mosque (St. Nikola Cathedral, 1298-1312) and the Great Bath (St. George Church) in Famagusta near Kyrenia. , 1306-1309), to say almost all large-scale structures in Cyprus.

The large knots created with moldings can be seen on the sides of the sanctuary door of the Milas Firuz Bey Mosque, as well as at the Selcuk Isa Bey Mosque and the Kale Mansion door, also on the altar of the Balat İlyas Bey Mosque. Again, the arrangement in which the recesses on the door and window pediments are cut with a muqarnas belt from above can be seen in the Milas Firuz Bey and Selçuk Isa Bey mosques. These arrangements, which are tied to the influence of Syria and Egypt, are the products of the artistic understanding of the Eastern Mediterranean basin, where Cyprus is located in the geographical center.

It is also possible to see hints of interaction in daily use items and coins. In Egypt during the Mamluk period, the Lusignan king of Cyprus IV. The stylized lion figure depicted on two legs on the royal coat of arms engraved on a shield on a hollow vessel made for Hughes is similar to the relief lion depictions on the arch pediments of the Beçin Ahmed Gazi Madrasa. Moreover, the Lusignan coins found in the treasure found in Milas are the embodiments of the relationships we have detailed above.

Key Words: Cyprus, Anatolia, Beylicale, Menteşe, Lusignan, architecture, art, interaction,

XIII. yüzyılın ortalarında siyasi istikrarsızlığa sürüklenen Anadolu'da zamanla Selçuklu idaresinden yavaş yavaş kopmaya başlayan yerel beylikler kuruldu. Bunlar, başta Konya'daki sultana bağlı olsa da zaman ilerledikçe bağımsız hareket etmeye başladılar. İrili ufaklı çok sayıdaki söz konusu yönetim yapılanmaları içinde Karesi, Saruhan, Aydın ve Menteşeoğulları beylikleri, XIII. yüzyılın ortalarından bazıları XIV. yüzyıl, bazıları XV. yüzyılın ortalarına kadar yaklaşık iki asırlık zaman dilimi içinde Batı Anadolu sahillerinde hüküm sürmüş, Ege ve Akdeniz'deki adalarla sosyal ve ticari anlamda yakın ilişki içinde olmuşlardır. Bu dönemde Karamanoğulları ile Kıbrıs, Venedik ve Cenevizliler arasında ticaret anlaşmaları yapılmıştır. Menteşeliler ise Venedik ile defalarca ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Batı ve güneyde Adalar (Ege) ve Akdeniz sahilleri, doğuda Fethiye, kuzeyde Didim, Sultanhisar ve Tavas'a kadar olan bölgeyi kontrol altında tutan Menteşeoğulları orta büyüklükteki beyliklerindendi. Rodos'u yaklaşık 10 yıl kadar elinde tuttuğu bilinen Menteşeliler, dönemin büyük beyliklerinden Karamanoğulları ile zaman zaman siyasi yakınlıklar kurmuşlardır.

Türklerin Anadolu'da yerleşmeye başladığı ilk yılları saymazsak Selçuklu döneminde en batı noktayı Denizli ve çevresi oluşturduğu görülür. Beylikler döneminde ise Ege kıyılarına ulaşılmış, böylece Akdeniz havzası ile kültürel ilişkiler artmış, bunun da kültür ve sanat hayatına önemli yansımaları olmuştur. Kendi aralarındaki savaşların yanı sıra adalarda hüküm süren Hristiyan krallıklarla da savaşlara giren, anlaşmalar imzalayan Beyliklerin devrinde (Batı Anadolu beylikler devrinin siyasi tarihi, ticaret ve diğer sosyal hayatı için (Zachariadou 1983; İnalçık 1985: 179-216) ortaya konan sanat eserleri işte böyle bir ortamın ürünüdür. Bu dönemde farklı stiller denenmiş ve mimari gelişimin yeni merkezleri ortaya çıkmıştır (Crane 2002: 30).

Burada belki en sonda söylememiz gereken tespiti başta söyleyelim: Farklı yönlerden canlı bir etkileşim içinde olsalar da Batı Anadolu kıyılarını tutan denizci beyliklerin ortaya koyduğu mimarlık eserlerinde adalar veya biraz daha geniş kapsamda Doğu Akdeniz havzasının etkisi, beklenenin aksine çok büyük bir yer tutmamaktadır. Buradan 'etkileşim hiç olmamıştır' sonucu çıkarılmamalıdır. Çünkü mimari eserlerin plan düzenlemelerini ayrı tutacak olursak detaydaki birtakım uygulamalar bu etkileşimi tümüyle yok saymanın mümkün olamayacağını gösterir. Bu bildiride Anadolu-Kıbrıs ilişkileri Menteşeoğulları Beyliği özelinde ele alınacaktır. Bu nedenle bahsedilen ilişkilerin tarihsel kapsamı da doğal olarak beyliğin hüküm sürdüğü XIII. yy. ortaları ile XV. yy. başları olarak belirlenmiştir.

Selçuklu sonrası Anadolu beyliklerinin ortaya koyduğu eserlere genel olarak bakıldığında, mevcut formların devam ettiği bunun yanında yeni denemelerin yapıldığı, mimari ve süsleme anlayışında kuralların henüz tam olarak yerli yerine oturmadığı görülmektedir. Bu durum, Anadolu'nun çok parçalı siyasi yapısına koşut olarak sanat eserlerinde yeni formları deneme isteği ve bunun sonucunda ortaya çıkan çeşitliliğin ortaya çıkardığı dinamizm ile ilgilidir. Buna örnek olarak şu üç sembol yapı (ki sayılarını artırmak mümkündür) gösterilebilir: Mimar kuruluştan süslemelerine kadar Selçuklu çağı Anadolu ve Suriyeli hatta Mısır'lı etkilerinin bir arada görüldüğü Aydınogulları eseri Selçuk'taki İsa Bey Camii (1374-1375) (Kalfazade 2000: 476-478; Tanman 2012: 292), enlemesine dikdörtgen harimi ve sekizgen ayak sistemine göre kurgulanan mihrab önü kubbesi ile Artuklulardan Osmanlı'ya kadar uzanan gelişimin bir halkası olarak önemli taşıyan Saruhanogulları eseri Manisa Ulu Camii (1366-1367) (Gürbıyık-Çakmak 2021: 537-565), 14 m çapında tam bir yarım küre kubbenin kapattığı cami ve onunla aynı avluyu paylaşan medrese düzenlemesinin Osmanlı mimarisinde cami ve külliye kuruluşlarına giden yolun güçlü temsilcisi olduğu Menteseogulları eseri Balat İlyas Bey Külliyesi (1404) (Durukan 2000: 164-166). Bunlar içinde Selçuklu özelinde Anadolu ile Suriye ve Mısır etkilerinden farklı olarak yönü geleceğe dönük gelişimin önemli basamağını teşkil eden Balat İlyas Bey Külliyesi, Beylikler devrinde altı çizilmiş bir mimari gelişimin yansımasıdır.

Bu dönemde sanat alanındaki değişim ve sonrasında gelen gelişmelerin Batı Anadolu'da daha yoğun takip edilmesi ilk başta şaşırtıcı gibi gelebilir (Kuban 1984: 217; Mülayim 1991: 7). Ancak diğer bölgelerden farklı olarak buradaki deniz ticaretinin önemli bir farklılık teşkil ettiği, bunun da kültür ve sanat ortamına doğrudan etki ederek gelişmeyi ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır.

XIII. ve XIV. yüzyıllar için bu tamamlayıcı mahiyetteki bilgiler, asıl konumuz olan karşılıklı kültür-sanat ilişkilerin anlaşılmasına yardımcı elemanlardır. Çünkü yukarıda izah edildiği gibi bu dönem siyasi yönden taşların yerine oturmakta olduğu bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Menteşe Beyliği dönemi yapıları özelinde genel anlamda Doğu Akdeniz'de yaşanan genel etkileşim çerçevesinde Anadolu-Kıbrıs kültür ve sanat ilişkileri için bu dönemin şahitleri olan tarihi yapılar, yapıların bünyesinde görülen cephe düzenlemeleri ve süslemeler ile günlük kullanım eşyaları önemli bir ip ucu teşkil etmektedir.

XIII. yüzyılın ortalarında antik adıyla Karya bölgesine yerleşen Mentешеoğulları önceleri Milas'ı daha sonra buraya çok yakın Beçin'i merkez haline getirmiş ve yapılarla donatarak ideal bir başkent haline getirmiştir.

Karşılıklı etkileşimin açık bir şekilde görüldüğü yapıların başında Beçin'deki Ahmed Gazi Medresesi gelmektedir. Taçkapısındaki kitabesine göre 1375 yılında, "Sahillerin Sultanı" lâkabıyla anılan Mentеше Beyi Ahmed Gazi tarafından inşa ettirilen medrese, giriş ve karşısındakiler daha büyük ve geniş, iki yanlardakiler daha dar dört eyvanın arasına talebe hücrelerinin yerleştirildiği avlulu düzenlemesiyle Selçuklu geleneğini sürdürmektedir. Bu gelenek, cepheden ve çatı hizasından taşıntı yapan taçkapı ve avluya geniş bir kemerle açılan baş eyvan ile pekiştirilmektedir. Ancak kademeli silmelerle hareketlendirilen taçkapı, Divriği Ulu Camii Şifahane taçkapısından bu yana ciddi bir şekilde vurgulanmış Gotik etkiyle burada tekrar karşımıza çıkmaktadır (Fotoğraf 1). Ancak bahsedilen etki burada taçkapıyla sınırlı kalmamakta ana eyvanda devam ettirilmektedir. Sonradan türbe haline getirildiği ileri sürülen ana eyvan, kubbe ile son bulan yüksek cephe kitlesiyle avluda ağırlığını hemen hissettirmektedir (Fotoğraf 2). Eyvanın avluya açılan yüksek sivri kemeri, yine cephede hareket sağlayan profilli silmelerle belirginleştirilirken silmelerin içinin süslendiği görülür (Fotoğraf 3). Bu uygulama Kıbrıs'daki birçok yapıda karşımıza çıkmakla birlikte Girne yakınlarında Bellapais Manastırı (XII. yüzyılın ikinci yarısı), Lefkoşa Selimiye Camii (Ayasofya Camii, XIII. yy.) (Fotoğraf 4), Gazi Magosa'da Lala Mustafa Paşa Camii (St. Nikola Katedrali, 1298-1312) (Fotoğraf 5) ve Büyük Hamam (St. George Kilisesi, 1306-1309) (Fotoğraf 6) gibi Kıbrıs'ta bilinen büyük ölçülerdeki yapıların neredeyse tamamında görülmektedir (Karakaya 2002: 383-392; Georgopoulou 2016: 225-253).¹

Milas çevresinde Yıldırım Beyazıt devri Osmanlı hakimiyetinin sembolü olan Firuz Bey Camii (1394), ters T planıyla Erken Osmanlı camilerinin düzenlemesini tekrar etmektedir. Zengin süsleme programı özellikle dikkati çeken yapıda son cemaat yerinden harime geçilen kapının iki yanında alt kısımlarda silmelerle oluşturulan iri düğümler (Fotoğraf 7) Milas'a yakın noktalarda bulunan Balat'ta İlyas Bey Camii mihrabında, Selçuk'taki İsa Bey Camii taçkapısı ile pencere alınlıklarında ve Ayasuluk Kalesi'nde son yıllarda kazıyla ortaya çıkarılan Kale Köşkü'nün doğu kapısında da karşımıza çıkmaktadır (Büyükkolancı 2020: 145, 151). İslam sanatında erken dönemlerden itibaren görülen düğüm kompozisyonları köken olarak genellikle Anadolu'nun güneyine, Suriye ve Mısır'a bağlanmaktadır

¹ Adadaki Türk devri eserleri için ayrıca bkz.: Oktay Aslanapa, *Kıbrıs'da Türk Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1975.

(Çakmakoğlu 2008: 24-52). Yine İsa Bey Camii giriş kapısı ile Milas Firuz Bey Camii pencere alınlıklarında girintilerin üstten mukarnas kuşağıyla çevrelenmesi (Fotoğraf 8) Memluk etkisi olarak değerlendirilmektedir (Tanman 2012: 293).²Selçuklu ve Beylikler devrinde eserler veren güneyli sanatkârların Menteşe bölgesinde de hayli aktif oldukları anlaşılmaktadır.

Benzer etkileşimin ipuçlarını günlük kullanım eşyalarında ve sikkelerde de görmek mümkündür. Kıbrıs-Mısır ilişkilerini gösteren çarpıcı bir eser bugün New York Metropolitan Müzesi'nde sergilenmektedir. Memluk döneminde Mısır'da, Kıbrıs'ın Lüsinyan hanedanı kralı IV. Hughes için yapılan çukur kap üzerinde yer alan Arapça kitabe ile bitkisel süslemelerden başka kalkan üzerine işlenmiş kraliyet armasında iki ayak üzerinde gösterilmiş stilize aslan figürleri dikkat çekicidir (Shalem 2016: 48-49), (Fotoğraf 9). Lüsinyan yapılarında ve sikkelerinde de gördüğümüz bu armadaki aslan figürünün verilmiş biçimi, Beçin Ahmed Gazi Medresesi baş eyvanı kemer alınlıklarındaki kabartma figürlerle benzerlik göstermektedir. Benzer biçimde resmedilmiş aslan figürü, Orta Çağ'da başka Avrupa hanedanlarının armalarında da kullanıldığı bilinmektedir.

Milas Uzunyuva'da ortaya çıkarılan Orta Çağ defnesi, Menteşe Beyliği döneminde Doğu Akdeniz ticaretinin önemli bir yer tuttuğunu göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır (Pektaş 2020: 456-458). XIII. yüzyılın başlarından XIV. yüzyılın ortalarına kadar yaklaşık 130 yıllık bir zaman dilimi içine tarihlenen defnedeki sikkelerin Anadolu Selçuklu, Menteşe, İlhanlı, İtalyan Devletleri, Fransa, Ermeni, Kıbrıs Lüsinyanları, Rodos Şövalyeleri ve Papalığa ait olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan doğrudan konumuzu teşkil eden Lüsinyan sikkeleri Amaury (1306-1310) ve IV. Hughes'a (1324-1359) aittir. Lefkoşa ve Magosa baskılı bu sikkeler/grossolardan Amaury'ye ait olanlar birbirine yakın olmakla birlikte iki farklı tiptedir (Fotoğraf 10-11). Her ikisinde de ön yüzde iki ayağı üzerine kalkmış aslanın çevresinde iç içe iki daire içine alınmış yazılar bulunur. Yazılar iki sikkede küçük farklılık göstermektedir. Arka yüzde dıştan tek sıra yazı ile çevrelenen alanın ortasına hanedan arması işlenmiştir. Sikkelerden birinde bu yüzdeki armanın çevresinde kıvrık dal süslemesine yer verilmişken diğesinde görülmez. IV. Hughes'un sikkesi düzenlemesiyle çağdaş Avrupa paralarıyla benzerlik göstermektedir (Fotoğraf 12). Ön yüzde profilden resmedilen kral, aslan başları işlenmiş ayaklar üzerindeki tahtta oturur vaziyette gösterilmiştir. Sağ elinde çapraz

² Memluklarla yakın ilişki içindeki Karamanoğulları bânilerinin yaptırıldıkları eserlerde dikkat çeken Memluk etkisi hakkında bkz.: Nermin Şaman Doğan, "Kültürel Etkileşim Üzerine: Karamanoğulları-Memluklu Sanatı", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23/1, 2006, s. 131-149. Ayrıca güneydoğu Anadolu'da doğrudan Memluklar tarafından inşa ya da tamir ettirildiği düşünülen çok sayıda yapı için bkz.: Ahmet Ali Bayhan, "Güneydoğu Anadolu'da Memlûk Sanatı", *Türkler*, VI, s. 202-217.

olarak asa tutarken diğer elinde küre bulunmaktadır. Kompozisyon en dışta kralın adının verildiği yazıtla tamamlanmaktadır. Sikkenin diğer yüzü ortada büyük Kudüs haçının dört köşesinde küçük haçlardan oluşmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aslanapa, Oktay (1975). *Kıbrıs'da Türk Eserleri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayhan, Ahmet Ali (2002). "Güneydoğu Anadolu'da Memlûk Sanatı", *Türkler VI*, s. 202-217.
- Büyükkolancı, Mustafa (2010). "Ayasuluk'ta Yeni Bulunan Kale Köşkü ve Hamamı", *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Haz. Kadir Pektaş, vd., s. 143-154.
- Çakmakçoğlu, Alev (2008). "Orta Çağ Anadolu Türk Mimarisinde Düğüm Motifi ve İkonografisi", *Erdem 51*, s. 24-52.
- Crane, Howard (2002), "Anadolu Beylik Döneminde Mimari ve Himaye", *Türkler IX*, s. 30-37.
- Doğan, Nermin Şaman (2006). "Kültürel Etkileşim Üzerine: Karamanoğulları-Memluklu Sanatı", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 23/1*, s. 131-149.
- Durukan, Aynur (2000). "Balat İlyas Bay Külliyesi", *DİA 22*, s. 164-166.
- Georgopoulou, Maria (2016). "Gothic Architecture and Sculpture in Latin Greece and Cyprus", *Byzance et Le Monde Extérieur*, Paris: Édition de la Sorbonne, s. 223-253.
- Gürbıyık, Cengiz – Çakmak, Şakir (2021). "Yeni Bulgular Işığında Manisa Ulu Cami ve Medresesi", *Sanat Tarihi Dergisi 30/1*, s. 537-565.
- İnalcık, Halil (1985). "The Rise of the Turcoman Maritime Principalities in Anatolia, Byzantium, and the Crusade", *Byzantinische Forschungen IX*, s. 179-216.
- Kalfazade, Selda (2000). "İsâ Bey Camii", *DİA 22*, s. 476-478.
- Karakaya, Ebru (2002). "Kıbrıs (Mimari)", *DİA 25*, s. 383-392.
- Kuban, Doğan (1984). *Türkiye Sanatı Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Mülayim, Selçuk (1991). "Anadolu Türk Sanatında XIV. Yüzyıl", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi 10*, s. 2-14.
- Pektaş, Kadir (2020). "Milas Uzunyuva Defineleri", *Mylasa Uzunyuva Hekatomneion'u*, Edt. Adnan Diler, İstanbul: Ege Yayınları, s. 434-469.

Shalem, Avinoam (2016). “Terra Miracula: Blessed Souvenirs from the Holy Land”, *Jerusalem, 1000-1400 Every People Under Heaven*, Edt. Barbara Drake Boehm and Melanie Holcomb, New York: The Metropolitan Museum of Art, s. 23-64.

Tanman, Mehmet Baha (2012). “Mamluk Influences on the Architecture of Anatolian Emirates”, *The Arts of the Mamluks in Egypt and Syria – Evolution and Impact*, Edt. Doris Behrens-Abouseif, Bonn: Bonn University Press, s. 283-300.

Zachariadou, E. A. (1983), *Trade and Crusade: Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydin (1300-1415)*, Venice: Hellenic Institute of Byzantine and post-Byzantine Studies.

FOTOĞRAF LİSTESİ

- 1- Beçin Ahmet Gazi Medresesi taçkapısı
- 2- Beçin Ahmet Gazi Medresesi baş eyvanı
- 3- Beçin Ahmet Gazi Medresesi baş eyvan kemeri
- 4- Lefkoşa Selimiye (Ayasofya) Camii
- 5- Gazi Magosa Lala Mustafa Paşa Camii (St. Nikola Katedrali)
- 6- Büyük Hamam (St. George Kilisesi)
- 7- Milas Firuz Bey Camii harim giriş kapısı
- 8- Milas Firuz Bey Camii batı cephesi
- 9- IV. Hughes için yapılan çukur kap (Kaynak: *Jerusalem, 1000-1400 Every People Under Heaven*, Edt. Barbara Drake Boehm and Melanie Holcomb, The Metropolitan Museum of Art, s.48, 19b)
- 10- Kıbrıs Kralı Amaury'nin grosunun ön ve arka yüzü
- 11- Kıbrıs Kralı Amaury'nin diğer grosunun ön ve arka yüzü
- 12- Kıbrıs Kralı IV.Hughes'un grosunun ön ve arka yüzü

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1- Beçin Ahmet Gazi Medresesi taçkapısı.

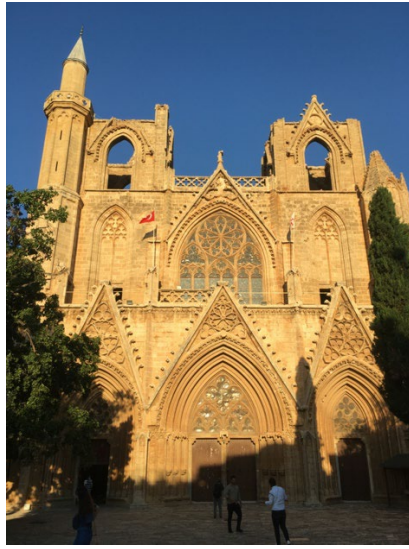
Fotoğraf 2- Beçin Ahmet Gazi Medresesi baş eyvanı.

Fotoğraf 3- Beçin Ahmet Gazi Medresesi baş eyvan kemeri.

Fotoğraf 4- Lefkoşa Selimiye (Ayasofya) Camii kapısı.

Fotoğraf 5- Gazi Magosa Lala Mustafa Paşa Camii (St. Nikola Katedrali).

Fotoğraf 6- Büyük Hamam (St. George Kilisesi) kapısı.

Fotoğraf 7- Milas Firuz Bey Camii harim giriş kapısı.

Fotoğraf 8- Milas Firuz Bey Camii batı cephesi.

Fotoğraf 9- IV. Hughes için yapılan çukur kap.

(Kaynak: *Jerusalem, 1000-1400 Every People Under Heaven*, Edt. Barbara Drake Boehm and Melanie Holcomb, The Metropolitan Museum of Art, s.48, 19b)

Fotoğraf 10- Kıbrıs Kralı Amaury'nin grosunun ön ve arka yüzü.

Fotoğraf 11- Kıbrıs Kralı Amaury'nin diğer grosunun ön ve arka yüzü.

Fotoğraf 12- Kıbrıs Kralı IV.Hughes'un grosunun ön ve arka yüzü.